

Historie

Československé opevnění z let 1936 - 1938 v údolí Berounky

Czechoslovak Fortification 1936 - 1938 in Berounka Valley

Antonín Jančařík

0. Abstract

In late 30ties of the last century, fortification mania begun in Czechoslovakia, too. Within short time, many objects of heavy and light fortification were constructed. Part of Vnější opevnění Prahy (the outer fortification of Prague), called Pražská čára (Prague line) was situated in the Berounka Valley. Field trips near Beroun gives us an opportunity to see typical objects of this fortification and some local modifications.

1. Úvod

Píše se listopad 1918 a celý svět jásá nad koncem války, o které věří, že byla poslední. Mapa Evropy se výrazně změnila. Poražené Německo přichází o řadu území a na území bývalé Rakousko-Uherské monarchie vzniká řada nových malých států. Mezi ně patří i Československá republika. Tento stav všeobecného nadšení však nemá mít dlouhého trvání. Již po patnácti letech se v Německu dostává k moci Adolf Hitler a nad Evropou se začíná snášet hrozba nové války.

První světová válka, v západní literatuře známá spíš pod pojmem Velká válka přinesla ve vojenství řadu převratných novinek. Mocná palebná síla automatických zbraní a dělostřelectva výrazně potlačila význam manévrového boje. Vznikla představa, že dostatečně odolná postavení těchto zbraní, dokáží zastavit postup i výrazně početnějšího nepřítele. Ani tanky, které se ve větší míře začaly objevovat až v samém závěru války, nemohly zvrátit tento převládající dojem. Tak propukla v meziválečném období v Evropě fortifikační mánie.

Mezi naší širší veřejností převládá názor, že naše a francouzské pevnosti (tzv. Maginotova linie viz Appendix C) byly v té době ve světě ojedinělé. Toto je zásadní omyl. V celé Evropě, od Anglie (kde rozsah opevnění byl ve srovnání s ostatními zeměmi nižší) po Sovětský svaz, od severního Finska po Turecko vypukl stavební ruch. Prakticky všechny státy budovaly nová, nebo výrazně modernizovaly stávající opevnění. Rozsah těchto opevnění a jejich technická úroveň se v jednotlivých zemích lišily. Bylo to dáno jednak pocitem ohrožení té každé země, jednak vyspělostí zbrojního průmyslu a především finančními možnostmi.

Ani domněnka, že tento trend se vyhnul Německu, není zcela správná. Přestože štáb drasticky početně i technicky omezeného Reichswehru již od prvopočátku na základě svých studií preferoval pohyblivý boj (viz např. jeho směrnici z roku 1922 „Vedení a boj spolupracujících zbraní“, která byla jen s minimálními změnami převzata v roce 1933 do „Vojenského předpisu 300“ – základní taktické a operační směrnice Wehrmachtu), již v roce 1927 bylo započato s budováním opevnění na hranicích s Polskem a od počátku 30. let bylo opevňováno i Východní Prusko. V roce 1934 bylo uvažováno i opevnění na československých hranicích a tato myšlenka se stala znovu aktuální v roce 1937. Dokončena byla však jen část projektové dokumentace.

Na západě mohlo dojít k budování opevnění až po březnu 1936, tj. až po obsazení demilitarizovaného Porýní. Okamžitě byly

budovány pevnůstky u přechodů přes Rýn a Moselu a od jara 1937 byly budovány souvislé sledy lehkých objektů. 28. května 1938 vydal Hitler rozkaz k vybudování 600 km dlouhé opevněné linie, táhnoucí se od švýcarských hranic až k Arnheimu, tzv. Západního valu (Westwallu, někdy též zcela chybně zvané Siegfriedova linie). Přestože tento grandiózní plán byl brzy výrazně redukován a podstatná část zůstala v různém stádiu výstavby či jen projektové dokumentace, více než 12 000 vybudovaných pevnůstek představovalo nezanedbatelný stavební počín. Západní val ani zdaleka nebyl onou nepřekročitelnou hrází Německa, jak jej líčila německá propaganda. Svou úlohu ale splnil, neboť po vypuknutí války francouzská armáda proti němu, až na několik nevýznamných akcí, nepodnikla žádný útok.

2. Možnosti obrany Československa v 30. letech

Již pohled na mapu tehdejší republiky (obr. 1) naznačuje, že její geografické podmínky nebyly pro obranu právě nejvhodnější. Vezmeme-li v úvahu tehdejší politickou situaci, stane se celkový pohled ještě chmurnější. Československo sousedilo s pěti státy, z nichž pouze s Rumunskem mělo spojeneckou smlouvu. Hranice s Rumunskem byla přitom nejkratší ze všech sousedních států (201 km) a na samé periferii území. Všichni ostatní sousedi měli vůči Československu jisté územní požadavky.

Pro zlepšení této nepříznivé situace bylo uzavřeno několik smluv. Ve dvacátých letech byla uzavřena smlouva s Rumunskem a Jugoslávií, tzv. Malá dohoda. Tato smlouva byla zaměřena výhradně na případ napadení smluvních států ze strany Maďarska. Pozdější pokusy rozšířit ji na případ napadení Československa Německem ztroskotaly, především na požadavku Rumunska a Jugoslávie obdobného zajištění pro případ napadení Sovětským svazem a Itálií. Ve dvacátých letech byla uzavřena i oboustranná smlouva s Francií. Jednalo se o smlouvu zaměřenou výhradně pro případ napadení Německem. Obdobnou smlouvu měla Francie již uzavřenu s Polskem. Bohužel se francouzské diplomacii nepodařilo prosadit vzájemné provázání těchto dvou spojeneckých smluv. V roce 1935 k těmto smlouvám přibyla spojenecká smlouva se Sovětským svazem. I tato smlouva byla zaměřena výhradně proti Německu a povinnost Sovětského svazu poskytnout pomoc Československu byla vázána na poskytnutí pomoci Francií. Bohužel, nikdy se nepodařilo zajistit průchod Rudé armády mezilehlými státy. Polsko se k této otázce stavělo jednoznačně odmítavě a Rumunsko bylo v nejlepším případě zdrženlivé.

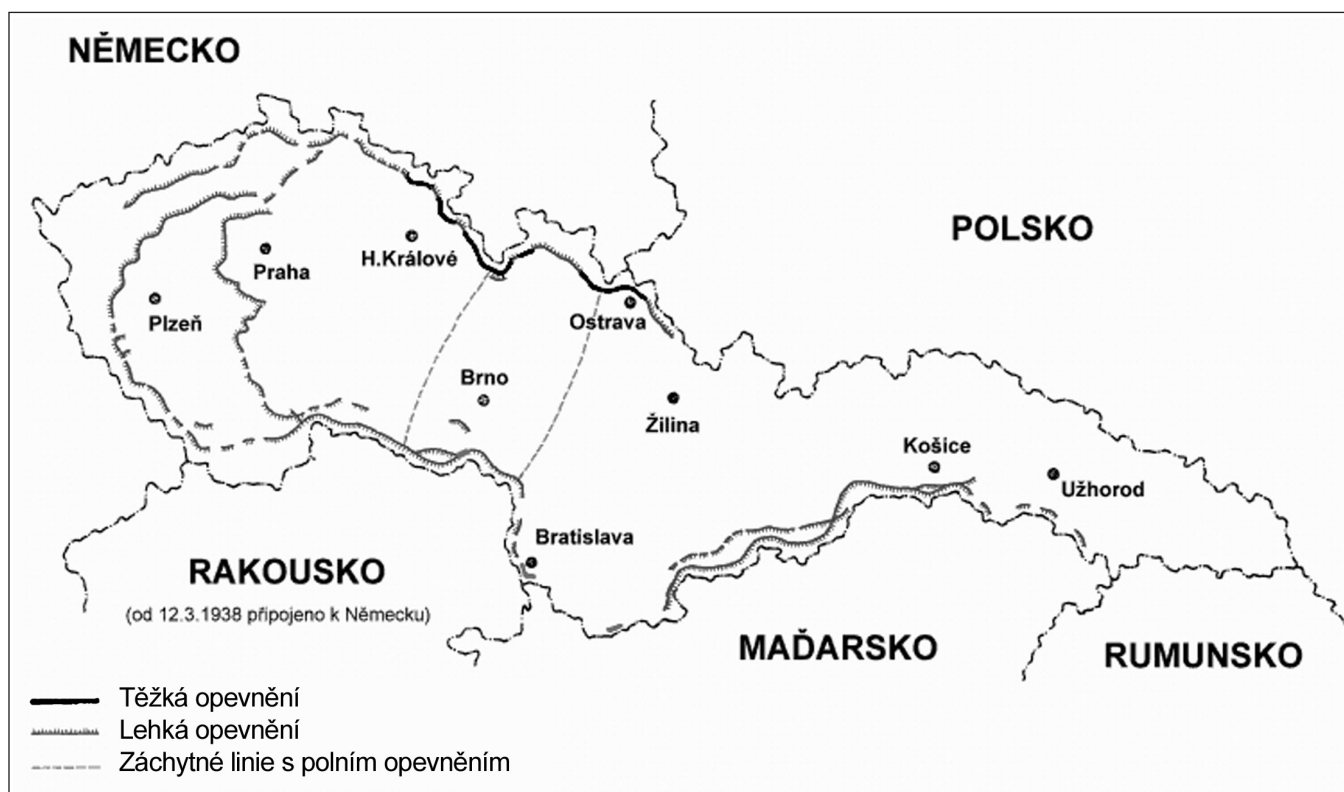
Od roku 1933 sílilo aktuální nebezpečí napadení Československa Německem. V takovém případě se předpokládalo, že na západě by Německo proti Francii přešlo do strategické obrany. V tomto

Email: Antonin.Jancarik@seznam.cz

Čes. kras (Beroun), 31(2005), 29-39, 3 obr., 2 tab., 3 příl.

ISSN 1211-1643

ISBN 80-903477-0-3

Obr. 1. Mapa československého opevnění z let 1936-8.
Fig. 1 Map of czechoslovak fortification from 1936-8.

případě by čs. armáda musela čelit přinejmenším čtyřnásobné přesile do doby, než Francie dosáhne na Z výraznějších úspěchů. Reálný odhad byl, a byl znám i čs. generálnímu štábu, že k rozvinutí francouzského náporu bude třeba nejméně dvou měsíců. Rovněž pomoc sovětské armády nebylo možno očekávat hned v počátcích konfliktu. Pomineme-li dobu nezbytnou na soustředění sil, zůstávala zde stále nevyřešená otázka průchodu mezilehlými státy.

S postupujícími léty se situace ještě zhoršovala. Po obsazení Porýní v roce 1936 se reálná délka postupu francouzské armády, nutného k spojení s čs. vojsky, protáhla na více než 600 km. Navíc by francouzská armáda musela hned v počátku ofenzivy překonat hájený Rýn. Obsazení (anšlus) Rakouska v březnu 1938 znamenal pro dosavadní koncepci obrany téměř smrtelnou ránu. Kombinace úporně hájené severní hranice mezi Odrou a Labem a bojem na zdrženou se zastávkami na vhodných terénních liniích proti vojskům postupujícím z jihozápadu se stala nereálnou. Odkrytí celého levého j. křídla v délce 558 km a hrozba vpádu přes j. Moravu způsobila, že první reálně hájitelnou linií se staly horské hřebeny na československém pomezí.

Tuto situaci ještě zhoršovala nejistota, zda se na tuto linii podaří včas stáhnout alespoň většinu vojsk rozmístěných v českých zemích. Přímé spojení mezi Německem a Maďarskem vyvolávalo i další nebezpečí. Do té doby byl pro Maďarsko, téměř zcela obklopené malodohodovými státy, vstup do války přinejmenším velice riskantní. Nyní, při možnosti přímé podpory německou armádou se tato možnost stávala reálnou.

3. Předpoklady pro čs. opevnění z let 1936-8

Jak je z předchozího zřejmé, stálo na počátku 30. let Československo před rozhodnutím, jakým způsobem zabezpečit svou bezpečnost. První, zdánlivě perspektivnější a modernější řešení bylo vybudování mobilní, motorizované a do značné míry i pancéřované

armády, která by s nepřítelem vedla manévrový boj. Proti této koncepci však hovoří řada faktorů:

- v 30. letech docházelo k prudkému rozvoji bojové techniky, což vyvolávalo nutnost její časté obměny
- hloubka území za hranicemi by nedávala dostatek času k provedení dostatečné mobilizace
- rozloha a tvar Československa nedávala dostatek prostoru pro provádění strategických manévru
- počet obyvatel neskýtal možnost postavit dostatečně početnou polní armádu, nezbytnou k zajištění neúměrně dlouhé hranice

Poslední, avšak možná nejvýznamnější argument si můžeme demonstrovat na následujícím příkladu:

Pro zajištění nejdůležitějšího úseku naší hranice, asi 400 km dlouhého úseku Odry – Labe, by i při plném využití orografických výhod, bylo nutných minimálně 30 pěších divizí s celkovým stavem asi 600 000 vojáků v první linii. Vzhledem k důležitosti tohoto úseku by bylo nutno počítat s dalšími 10-15 divizemi operačních záloh. To představovalo téměř celé mobilizované zálohy. Samozřejmě jde pouze o odhad a o jednotlivých číslech je možno polemizovat, ale konečný výsledek je v hrubých rysech nezpochybnitelný.

Druhá varianta, tj. vybudování stálého opevnění přinášela následující výhody:

- stálé opevnění si udrží svou bojovou hodnotu po dobu několika desetiletí
- rychlé obsazení pohraničních pevností relativně malým počtem obránců umožňovalo zadržet útočníka hned na hranicích a poskytl čas k provedení plné mobilizace
- opevnění umožňovalo do jisté míry vyrovnat početní převahu útočníka

Pokud provedeme srovnání s konkrétním případem z předchozího odstavce, dojdeme k následujícím výsledkům: Vybudování těžkého opevnění (případně lehkého v těžko prostupných horských

oblastech) by si vyžádalo náklady maximálně o 40 % vyšší, než byly náklady na vyzbrojení pěších divizí potřebných k hájení uvažovaného úseku. K hájení pevnostního pásma by bylo třeba pouze asi 45 000 vojáků. K tomu je třeba připočítat ještě asi dvě divize pro zesílení obrany v horských oblastech a nejméně čtyři, nejlépe motomechanizované divize operačních záloh. Obrana uvažovaného úseku by tak vyžadovala jen asi 165 000 vojáků, což je necelá třetina počtu z předchozího případu. Vezmeme-li v úvahu náklady na udržování potřebných jednotek, v dlouhodobém výhledu by došlo k vyrovnání vyšších investic nutných k vybudování opevnění.

Přestože se z předchozích řádků zdá, že v případě vše hovoří jednoznačně pro budování opevnění, je třeba vzít v úvahu jednu důležitou skutečnost. Liniové opevnění je tak silné, jak je silný jeho nejslabší článek. V případě, že se podaří tuto obranu prolomit, může protivník poměrně malými silami blokovat zbývající části opevnění a pokračovat v postupu. Tato slabina se projevila v březnu 1938, kdy anšlus Rakouska odkryl v délce 200 km celé levé křídlo do značné míry již vybudovaného čs. opevnění. Je tedy nutno celé opevnění budovat rovnoměrně a současně v celém jeho rozsahu. Otázkou tedy je, zda je ekonomicky a technologicky možné v daném období celé opevnění vybudovat a vyzbrojit.

Zdánlivě ideální řešení, tj. za silným opevněním vybudovat moderní motorizovanou a do značné míry pancéřovanou armádu nebylo již únosné ani pro nejsilnější ekonomické mocnosti. Tato snaha vedla spíše k tříštění vynakládaných prostředků což mělo nepříznivé důsledky pro oba směry.

4. Koncepce budování čs. opevnění z let 1936-8

Do poloviny třicátých let, nebyly na území Československa, s výjimkou 9 objektů vybudovaných v letech 1928 - 1935 v Bratislavě Petržalce budováno žádné opevnění. Ke zlomu došlo v roce 1933. Již v roce 1934 byla ustavena Rada pro opevňování a 20. března 1934 její daleko známější, výkonný orgán Ředitelství opevňovacích prací (dále jen ŘOP). ŘOP mělo zajišťovat veškerou činnost související s přípravou a řízením výstavby stálého opevnění. V jeho čele stál od jeho počátku až do podzimu 1938 divizní generál Karel Husárek, kterého můžeme považovat za otce čs. opevnění (viz Apendix B). ŘOP mělo oddělení taktické, v jehož čele stáli plk.gšt. Ladislav Tomsa a plk.gšt. Hynek Štěpánský a oddělení technické jež vedl brig. gen. ing. Karel Štěpánek. Druhé oddělení mělo dvě skupiny, a to studijní a konstruktivní (brig. gen. ing. Jan Čermák) a stavebně administrativní (plk.stav. ing. Josef Hubálek).

Výstavba československého opevnění probíhala na základě tzv. opevňovacích programů. Za dobu jeho výstavby, tedy v letech 1935 - 1938, byly postupně přijaty tři takovéto programy. První program přijatý 12. prosince a rozvržený do čtyř etap do dobu nejméně šesti let zahrnoval těžké opevnění ve dvou sledech od Odry k Labi na severu hranice. Toto opevnění mělo poskytnout armádě bezpečí, aby mohla provádět taktický ústup k východu po takzvaných ústupových příčkách. Vzhledem k tomu, že bylo nutno hájit další úseky hranic a především z časových důvodů, byl tento program nepřijatelný. Druhý program schválený vládou 5. června 1936 a rozvržený tentokrát do čtyř etap, předpokládal výstavbu těžkého opevnění kolem celých hranic republiky. Vzhledem ke své finanční a časové náročnosti nebyl ani tento program únosný a navíc by armáda nemohla disponovat žádnými mobilními jednotkami, protože veškeré svoje síly by spotřebovala v opevnění.

Třetí program, schválený 7. listopadu 1937 je často označován jako „Husárkův konečný program“. Tento program představoval zásadní změnu koncepce čs. opevnění. Velitel ŘOP gen. Husárek prosadil plán, který počítal s výstavbou dvou sledů moderních

lehkých opevnění (dále jen LO) vlastní čs. konstrukce po celé délce hranice a na ústupových příčkách s tím, že v neohroženějších směrech budou posíleny předemstaveným těžkým opevněním (dále jen TO). Těžké opevnění budované před tímto rozhodnutím bylo přirozeně součástí tohoto systému. Třetí program počítal s 1 276 těžkými a s 15 463 lehkými objekty. Výstavba tohoto grandiózního díla byla rozvržena do čtyř etap a s dokončením se počítalo nejpozději v roce 1951. S projektovou přípravou se započalo již na začátku roku 1937 a předpokládalo se jednotné provádění celého programu i schválené náklady 11 miliard Kč.

První nejdůležitější etapa měla být dokončena na přelomu let 1941 a 1942. Zahrnovala dokončení těžkého opevnění na s. hranici, některých objektů těžkého opevnění na j. Moravě a severo-západních Čechách a dostavbu celého lehkého opevnění. Základní funkce, tj. zadržení útoku po dobu nezbytnou pro mobilizaci a nástup čs. armády měla být schopna plnit již koncem roku 1939. Březen 1938 znamenal podstatnou změnu v jeho realizaci. V průběhu necelého měsíce ŘOP vypracovalo „Dodatek k programu opevňovacích prací“, který kromě dalších změn znamenal posílení a zrychlení výstavby opevnění na jižní Moravě na úkor výstavby opevnění především v západním pohraničí.

Druhá etapa, plánovaná na léta 1941 - 1945 zahrnovala posílení vybudovaných postavení na j. Slovensku, okolo Prahy a v z. Čechách uzávěry těžkého opevnění. Ve třetí etapě, která měla začít po roce 1946 měly být dokončeny uzávěry těžkého opevnění na j. Moravě (tento bod by zřejmě po anšlusu Rakouska byl podstatně rozšířen a především uspišen) a výstavbu druhé linie těžkého postavení na s. hranici. Čtvrtá, poslední etapa předpokládala opevnění polských hranic.

5. Technické řešení čs. opevnění z let 1936-8

Další z řady obecně rozšířených omylů, které se váží k našemu opevnění je domněnka, že naše opevnění bylo pouhou kopií opevnění francouzského. Samozřejmě, naše opevnění vycházelo ze zkušeností získaných při budování nejrozsáhlejší fortifikace všech dob, francouzské Maginotovy linie. S jejím budováním bylo započato již v roce 1928. Naši odborníci měli možnost se s koncepcí i jednotlivými objekty seznámit při řadě studijních cest. Přímou na ŘOP pracovali francouzští poradci (především M. Forceville 1935 - 1938, nositel řádu Bílého lva IV. třídy). Při návrhu čs. opevnění byly plně uplatňovány francouzské zkušenosti a přejímány některé osvědčené konstrukční prvky, avšak konstrukce našeho opevnění byla původní.

Zásadní rozdíly mezi francouzským a československým opevněním byly následující:

- základem československých opevnění byly linie LO, využívajících v naprosté převaze boční a kosou palbu. Palba do předpolí měla být zajištěna především z polních postavení, která by LO organicky doplňovala
- předemstavení TO před linií LO v exponovaných úsecích
- větší rozptýlení TO v terénu oproti francouzským opevněním snižovalo pravděpodobnost zásahu dělostřeleckou palbou i leteckým bombardováním.

TO nejsou předmětem tohoto příspěvku, a proto bude podán pouze stručný přehled. Jeho prvky byly pečotní a dělostřelecké sruby a další objekty (vstupní, pozorovatelné, dělostřelecké a minometné věže a další). Tyto mohly být buď samostatné nebo spojené podzemními chodbami do tzv. tvrzí. Všechny objekty TO měly podzemní patra, ve kterých bylo umístěno technické zázemí, skladiště, ubytovny atd. a měly být schopné delšího samostatného odporu i v obklíčení. Byly budovány ve čtyřech stupních odolnosti, které

byly označovány římskými číslicemi, a proto se pro ně někdy také používalo označení „římaní“. Označení „řopák“ či „řopan“ spadá do kategorie pozdější lidové slovesné tvořivosti. Jejich osádku měly tvořit speciálně vycvičení příslušníci pevnostních pluků, kteří patřili mezi elitu naší tehdejší armády.

LO byly budovány bez podzemních pater a nepředpokládala se u nich schopnost delšího samostatného odporu v obklíčení. Byly závislé na pravidelném zásobování a obsazovány pravidelným vojskem. Byly budovány ve třech stupních odolnosti označovaných arabskými číslicemi a proto jsou někdy nazývány „arabové“. Znamější jsou však pod názvem „řopíky“ podle ŘOP.

Můžeme je rozdělit podle konstrukce a doby vzniku do dvou hlavních skupin. V roce 1936 bylo budováno opevnění vz. 36. Jednalo se o jednoduchá kulometná hnízda určená především pro čelní palbu. Kulometné hnízdo vz. 36 je tvořeno pouze jedinou střešnou místností, přístupnou nevelkými dveřmi v týlové stěně a obsahující jednu, v naprosté většině však dvě, či tři střílny pro kulomet. Vstup uzavíraly jednoduché, plechem pobité dubové, či plechové dveře posuvné do boků pomocí kolejniček. Odolnost železobetonových stěn a stropu se lišila podle typu a obecně měla chránit osádku před zásahy zbraní do ráže přibližně 75 mm, pokud ovšem nebyly zasaženy střílny nebo vchod. Velmi často se vyskytují různé místní úpravy. Hlavní zbraní byl kulomet vz. 07/24, i když nebylo vyloučeno užití jiné zbraně. Jednalo se o rekonstruovaný Rakousko-Uherský kulomet Schwarzlose, upravený pro standardní náboj Mauser. Umístění v objektech stálého opevnění snižovalo jeho nevýhody jako například vysokou hmotnost a dávalo vyniknout vysoké účinnosti palby. Pro lafetaci zbraně nemělo hnízdo žádné vybavení. Pokud měl být zachován přiměřený rozsah střelby, byly nutné rozměrné střílny. Názor, že se jedná o kopii některé pevnůstky z Maginotovy linie pravděpodobně není správný. Správnější je asi tvrzení, že se jedná o vlastní konstrukci vycházející z obecné evropské praxe. Objekty lehkého opevnění z roku 1936 byly v dalších letech výstavby československého pohraničního opevnění zastíněny jen o rok mladšími, daleko dokonalejšími objekty vz. 37. Pouze na jižním Slovensku se někde pokračovalo v budování objektů vz. 36 i v roce 1937. Postaveno bylo asi 850 těchto objektů. Na území Čech a Moravy v některých případech vhodně doplnily linie objektů vz. 37, jindy zejména na s. hranici, tvořila řídká linie objektů vz. 36 první obranná postavení před pásmem těžkého opevnění. Zde se nepočítalo s delší obranou a jednotky se měly po krátkém zadržovacím boji stáhnout na hlavní obrannou linii. V tomto případě byly nejčastěji obsazovány jednotkami SOS (Stráž obrany státu), z řad místního četnictva, finanční stráže apod.

Nedílnou součástí jak TO tak i LO byly protipěchotní a protitankové překážky. Jednalo se buď o překážky permanentní nebo budované až při obsazení opevnění. Zde bych se rád zmínil o protitankových překážkách konstruovaných z ocelových profilů. Tyto překážky byly vyráběny a používány až do konce II. světové války a jsou známé pod názvem „český ježek“. Prakticky totožné konstrukce můžeme někdy spatřit i na snímcích ze současných bojů.

6. LO vz. 37

LO vz. 37 vznikly na základě Husárkova konečného programu. Vzhledem ke svému rozšíření se staly, mimo objekty TO, symbolem československého opevnění. Správné se názvy „řopík“ a „arab“ vztahují jen na opevnění vz. 37, avšak širší veřejnost většinou objekty vz. 36 a vz. 37 nerozlišuje.

Objekty vz. 37 znamenaly kvalitativní skok ve výstavbě čs. opevnění. Kulometná hnízda vz. 36 můžeme považovat za nouzové řešení, vyvolané především nutností urychleně zahájit výstavbu

opevnění. Jejich jen o rok mladší následovníci (vz. 37) patřily ve své době ke světové špičce. Při konstrukci bylo plně využito zkušeností z Maginotovy linie i možností našeho průmyslu. Používání kvalitních materiálů, všeobecné nadšení všech zúčastněných pracovníků spolu s důslednou kontrolou vojenských orgánů přinesly špičkovou realizaci.

Objekty vz. 37 byly vlastně zmenšené a zjednodušené pěchotní sruby TO. Předpokládala se u nich odolnost proti zásahu granátu ráže 100 mm (u zesílených ráže 150 mm). Pro urychlení projektování obranných linií bylo při jejich stavbě přísně dbáno na dodržování jednotných projektů. Pokud si podmínky vynutily atypický objekt, byla snaha v co největší míře používat alespoň části typových projektů. Bylo užíváno 7 základních typů.

typ	střílny	úhel výstřelu
• A	2 boční (asi 85 % všech postavených objektů)	120 - 200
• B	1 boční a 1 čelní	80 - 100
• C	1 čelní (střecha většinou z vlnitého plechu)	
• D	1 boční	
• E	1 čelní	
• F	1 boční pro KPÚV (nepostaven)	
• G	1 čelní pro KPÚV (postaven 1 objekt)	
Vysvětlivka: KPÚV - protitankový kanón (kanón proti útočné vozbě)		

Tab. 1. Základní typy objektů vz. 37.

Table 1 Principal types of objects of Type No. 37.

Objekt typu „A“ umožňoval vedení oboustranné boční palby; byl používán nejčastěji - tvořil asi 85 % z celkového počtu vybetonovaných objektů. Objekt typu „B“ měl jednu střílnu pro boční a jednu pro čelní palbu; byl určen například pro uzavření údolí a roklí. Tvořil asi 5 % počtu objektů. Objekt typu „C“ bylo jednoduché kulometné hnízdo s čelní střílnou, určené pro krytí méně důležitých hluchých prostorů v členitém terénu. Neměl téměř žádné vnitřní vybavení. Strop byl z vlnitého plechu, případně z 50 cm silného železobetonu. Používán byl jen výjimečně (necelé 1 % objektů). Objekty A, B a C byly budovány jako první. Objekty D a E byly vyprojektovány v dubnu 1937.

Objekt typu „D“ byl určen pro jednostrannou boční či kosou palbu. Tvořil asi 8 % vybetonovaných objektů. Objekt typu „E“ měl střílnu pro čelní palbu a byl zpravidla stavěn místo málo odolného typu „C“. Představoval asi 2 % z celkového počtu objektů.

Taktickým úkolem objektů F, G bylo ničit pronikající techniku na místech nepostřelovaných protitankovými zbraněmi linie TO a ke střežení významných komunikací na vnitrozemských příčkách. Objekty typu F a G nebyly plnohodnotnými pevnostkami, chyběly střílny na ochranu vchodu, nebyly vybaveny vnitřní ventilací. Výzbrojí byl polní protitankový kanón ráže 37 mm bez koleček, usazený ve vyzdřeném vybraní v podlaze. V září 1938 ŘOP vypracovalo plány nových objektů s označením „K“ (K1-K5). Tyto již měly být plnohodnotně vybaveny jako ostatní lehké objekty vz. 37. V červenci téhož roku byl navržen ještě objekt typu H, který měl sloužit pouze jako úkryt pro KPÚV.

Jak již bylo uvedeno výše, stavěly se ve třech stupních odolnosti. Tloušťka stěn je uvedena v následující tabulce 2.

varianta	strop	čelní stěna	stěna se střílnou	týlová stěna
• Normální	60	80	50	60
• Zesílený	100	120	80	100
• Zeslabený	50	60	40	50
Vysvětlivka: Neplatí pro typ C.				

Tab. 2. Tloušťky stěn objektů vz. 37.
Table 2 Thicknesses of walls of objects of Type No. 37.

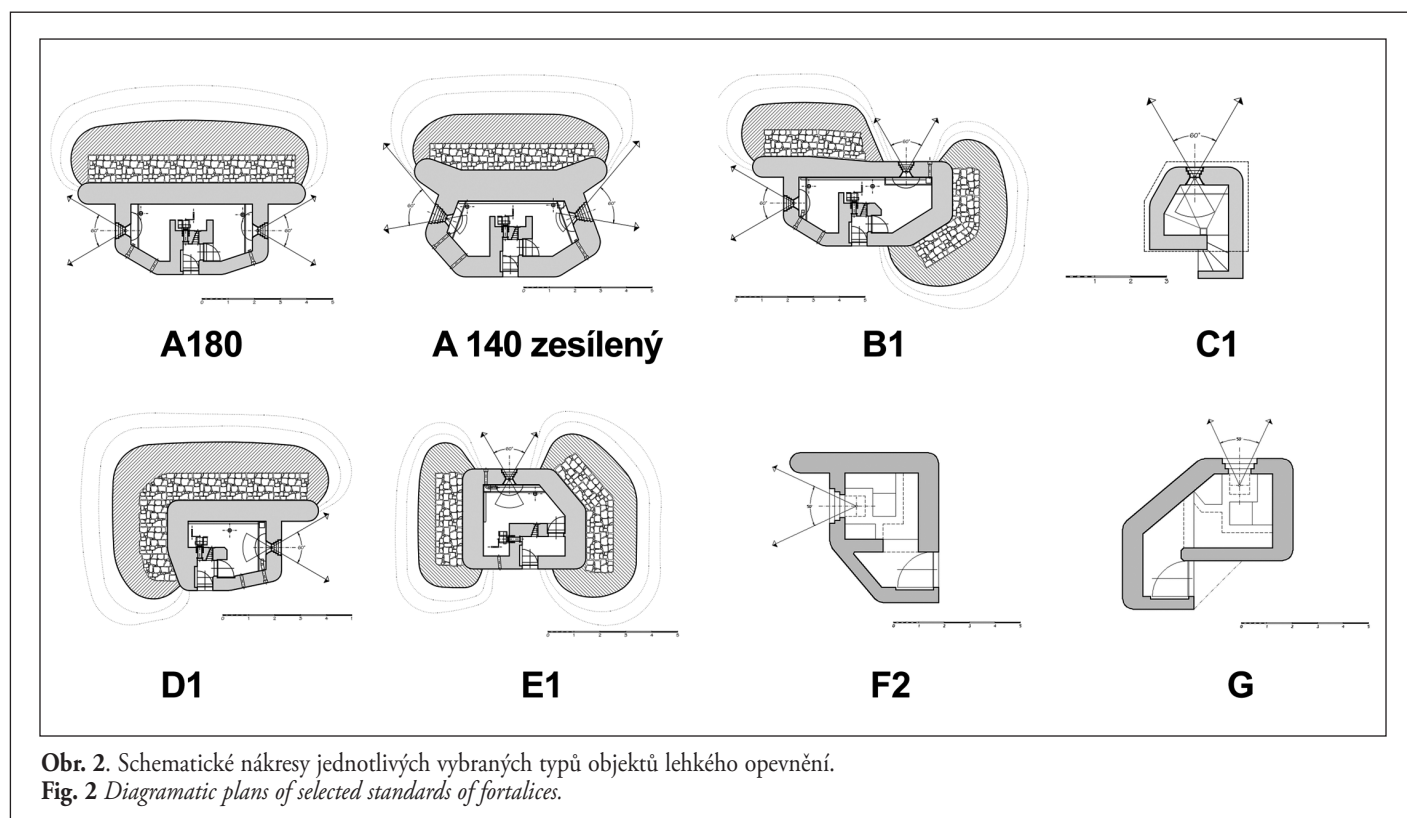
Základní typy měly ještě řadu variant, lišících se především úhlem nebo směrem (u objektů B a D) palebných vějířů, nebo uzpůsobením terénu (základní, šikmý nebo lomený). Vznikla tak kolekce asi 140 variant objektů, která umožňovala pokrýt naprostou většinu požadavků pro umístění v terénu. Schematické náčrty hlavních typů objektů jsou na obr. 2.

Pro nejčastější typy A, B, D a E platí následující charakteristiky. Objekt byl vyzbrojen 1-2 lehkými nebo těžkými kulomety zalafetovanými ve střílnách, které již byly ocelolitinové uzavíratelné záslepkou. Střílna byla minimálních rozměrů. Lafety zbraní byl vybaveny panoramatickým nákresem okolí, který umožňovat nepřímou střelbu v noci nebo při zadýmování bojiště. Součástí střeleckého stanoviště byl dřevěný střelecký stůl jehož horní deska se svažovala do středu a umožňovala odpaďování vystřelených nábojnic do bedny. V některých objektech se setkáváme s oplechovaným žlábkem v podlaze, který měl být naplněn vodou a sloužil ke chlazení hlavní kulometu. Objekt již disponoval vlastním nasáváním vzduchu pomocí ručního ventilátoru, což umožňovalo v boji vytvářet mír-

ný přetlak, který vyháněl zplodiny střelby mimo objekt. V případě chemického napadení ovšem byla osádka nucena použít plynové masky, protože vzduch nebyl centrálně hnán přes protiplynové filtry. Objekty již byly také vybaveny zrcátkovými periskopy v každé střelecké místnosti, které umožňovaly kruhové pozorování okolí. Byly zasouvací, umístěné v litinových trubkách na střeše objektu, dnes často mylně považovaných za komíny. Vzhledem k tomu, že se v první etapě výstavby nepočítalo s napojením lehkých objektů na telefonní síť, byla signalizace morseovkou pomocí těchto periskopů (kromě signálních raket) jediným způsobem komunikace. Za zmínku snad stojí ještě fakt, že pro vnitřní bednění se při betonáži používala hoblovaná prkna, která se po betonáži neodstraňovala, ale zůstávala jako obložení stěn a chránila osádku a zbraně před odlétajícími střepinami betonu při zásahu objektu. Odolnost objektu zvyšovala i kamenná rovnánina před čelní stěnou. Pokud nebylo možno kamennou rovnáninu umístit (např. v příkrých svazích či březích řek), byla čelní stěna zesílena o 20 cm prostého betonu. Pro nejbližší obranu byly některé objekty vybaveny granátovými skluzy. Šlo o šikmé ocelolitinové trubky s jednoduchým uzávěrem ústící v zadní straně objektu, kterými bylo možno vypouštět před objekt ruční granáty.

Osádku tvořilo 2 - 7 mužů (podle typu objektu), velitelem byl poddůstojník. Životnost pevnůstky v boji byla asi 48 hodin. Na tuto dobu také osádka disponovala střelivem a potravinami. Protože místa bylo v objektu opravdu poskrovnu, stavěly si osádky přístřešky poblíž objektu a do pevnůstky se uchýlovaly pouze za boje.

Jednotlivé objekty byly v terénu umísťovány tak, aby tvořily souvislý řetěz kulometných stanovišť o jednom až třech sledech. Vzdálenost mezi jednotlivými objekty se pohybovala podle důležitosti linie a terénní konfigurace od několika desítek metrů do asi 600m. První sled kladl nepříteli hlavní odpor, boční palby zasahovaly asi 500 až 600 m před linií a alespoň 100 m za ni. Byl kladen důraz na to, aby nebylo možno postřelovat střílny, především prvního sledu bez vstoupení do palebné přehrady. Další sledy byly posilové a tvořily také souvislou palebnou přehradu. V první linii LO se vždy sta-

věly objekty s boční palbou (A, D). Teprve ve druhé linii se objevují objekty s čelní a kosou palbou (B, C, E). Jednotlivé sledy byly od sebe vzdáleny 100 až 600 metrů. Mezi jednotlivými objekty v linii se zřizoval zákopový systém a protipěchotní překážky. V rámci TO byly LO umísťovány tak, aby vykrývaly hluchá místa v palebných sektorech TO.

7. LO vz. 37 typ A

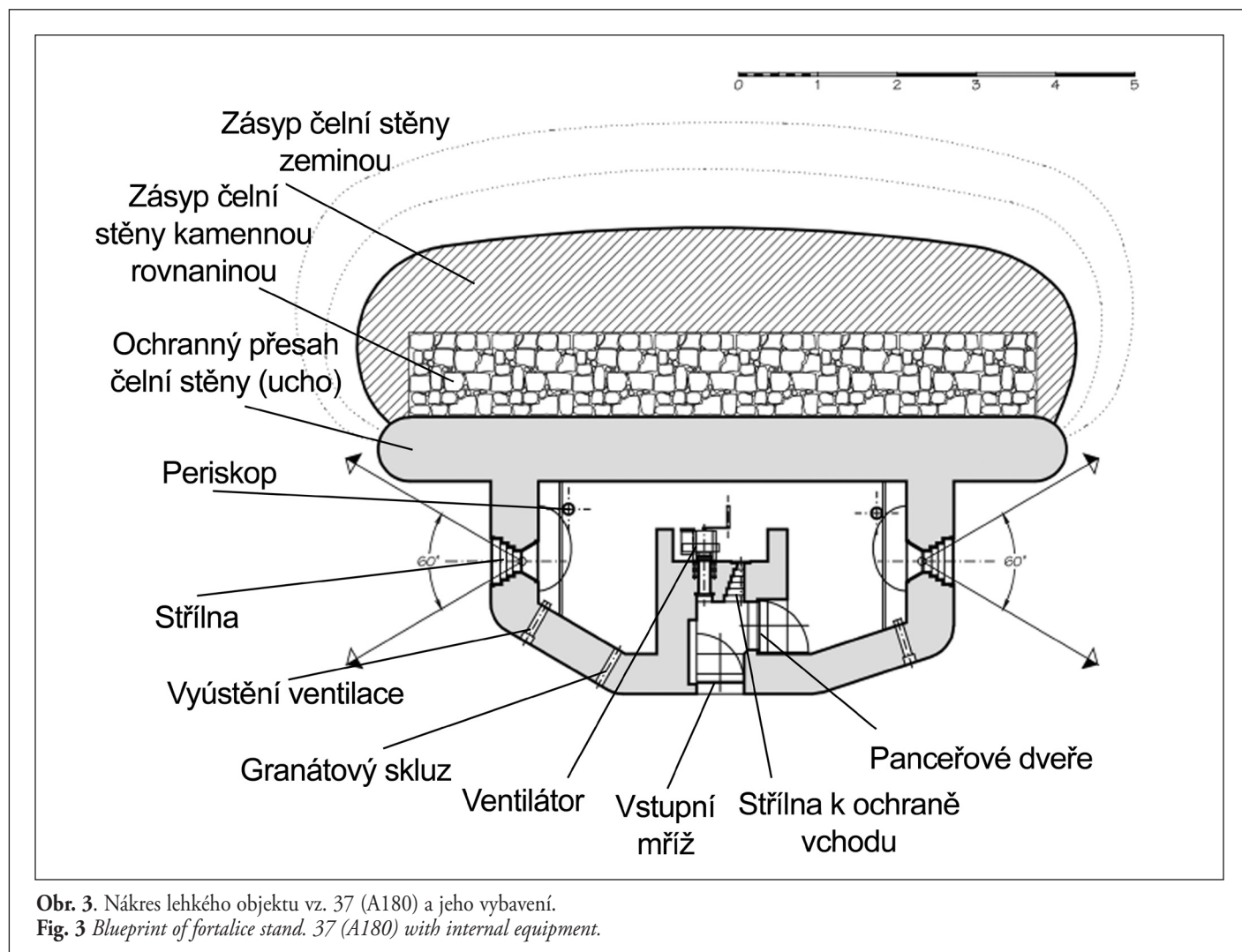
Pro podrobnější popis objektů LO použijme jako příklad nejčastější typ A. Půdorys tohoto typu objektu je na obrázku 3. Jednalo se o dvoustřílnovou železobetonovou pevnůstku pro dva lehké nebo těžké kulomety. Tloušťka stěn je zřejmá z tabulky v předchozí kapitole. Proti přímému zásahu byla čelní stěna chráněna zásypem z kamenné rovinaniny. Na rovinanině byla vrstva zatravněné zeminy. Rovněž střecha objektu byla kryta zatravněnou zeminou. Zatravněná zemina měla výhradně maskovací účel. Z přední strany byly střílny chráněny protaženou čelní stěnou, tzv. krycími uchy (odtud též německý název pro tento objekt Ohrstände - ušaté postavení). Osádku tvořilo šest mužů pod velením jednoho poddůstojníka. Plánované náklady na výstavbu byly 72 000,- Kč, včetně vnitřní výstroje, ale bez zbraní a munice. Bylo budováno šest variant podle úhlu hlavních střílen (od 120 do 220 stupňů) a všechny tři stupně odolnosti. Spolu s dalšími modifikacemi (základní, šikmý lomený) dával dostatek kombinací pro použití téměř v jakýchkoliv podmínkách.

Vnitřní prostor objektu sestával ze dvou střeleckých místností, oddělených spojovací chodbičkou za vstupní předsíňkou. Stěny

byly kryty hoblovanými prkny, která při výstavbě sloužila jako betonáž. Tato prkna chránila před kousky betonu, odletujícími ze stěn při zásahu. Svou roli zde hrálo i zvýšení jinak velmi spartánského komfortu.

Vchod do objektu byl ze zadní strany přes malou předsíňku. Z vnějšku byla předsíňka chráněna uzamykatelnou ocelovou mříží. Prostor mříže bylo možno postřelovat osobními zbraněmi osádky z tzv. vchodové střílny ve stěně proti mříži. Na pravé straně předsíňky (při pohledu zezadu, od mříže) byly ocelové dveře, jimiž se vstupovalo do pravé střelecké místnosti. Byly zhotoveny z 10 mm ocelového plechu a po stranách zesíleny L profily. V horní části byl zevnitř uzavíratelný otvor, který mohl sloužit jako střílna. Běžně byly uzavírány dosickým zámkem, v boji dvěma zástrčkami z pásové oceli.

Hlavní střílny byly stupňovité, ocelolitinové. Zasazovaly se do rámu, které se zabudovávaly již při betonáži. Vzhledem k tomu, že se předpokládala palba výhradně z lafetovaných zbraní, byl otvor střílny relativně malý. V případě přímého ohrožení střílny ji bylo možno uzavřít masivním uzávěrem. Používaly se dva druhy uzávěrů. Velký uzavíral celou střílnu, malý umožňoval střelbu pomocí panoramatického plánu. Zbraň ve střílně byla upevněna na speciálních lafetách, z nichž nejčastější byl vz. 37. (DZ19). Umožňovala lafetaci všech uvažovaných zbraní (především ZB vz. 26, TK vz. 24 Schwarzlose a ZB 53). Lafeta umožňovala palbu v plném rozsahu střílny, bylo možno zarážkami vymezit rozsahy odměru i náměru, či aretovat zbraň na střelbu na zvolený cíl. Pro střelbu v noci, mlze, zadýmení či v případě protipalby ze sousedního objektu bylo

Obr. 3. Náčrso lehkého objektu vz. 37 (A180) a jeho vybavení.

Fig. 3 Blueprint of fortalice stand. 37 (A180) with internal equipment.

možno vést nepřímou palbu prostřednictvím unikátního pomocného zaměřovače. Jednalo se o panoramatický nákres krajiny před střílnou na oblé desce, která se pohybovala před ukazatelem jenž označoval místo, na něž je zbraň zaměřena. Připravována byla i jednodušší a hlavně levnější lafeta vz. 38.

Nejčastější zbraní byl lehký kulomet (dále jen LK) ZB vz. 26 (též LK vz. 26). Šlo o standardní LK československé armády chlazený vzduchem. V roce 1938 jich bylo k dispozici více než 34 000 kusů. Zbraň zkonstruoval na začátku 20. let v Čsl. Zbrojovce v Brně V. Holec. Byla oblíbena pro svou spolehlivost a jednoduchou obsluhu. LK byl ve velkém množství exportován a v Británii byl v licenci vyráběn zbrojovkou Enfield Ordnance Factory pod značkou Bren ZGB-33 (Brno Enfield). Pod tímto jménem se proslavil na bojištích celého světa. Druhou nejčastější zbraní byl těžký kulomet (dále jen TK) chlazený vzduchem ZB 53 (též TK vz. 37). Stejně jako LK vz. 26 pracoval i TK na principu odběru prachových plynů z hlavně. Používal unifikovaného střeliva Mauser 7,92 mm stejně jako LK, což v opevnění usnadňovalo zásobování střelivem i jeho skladování. Vzácněji byl užíván byl i těžký, vodou chlazený kulomet TK vz. 24. Pro LK se předpokládala dotace střelivem v počtu 10 000 nábojů a pro TK 39 600. Pod kulometem byl dřevěný tzv. střelecký stolek s trychtýřem pro odvod vystřelených nábojnic. Pokud se předpokládala lafetace ZB 53, u nějž nebylo možno provádět výměnu horké hlavně přímo v lafetě, byl v blízkosti připevněn na stěně sklopný stolek pro výměnu hlavně. V některých objektech je v podlaze žlábek, který po naplnění vodou sloužil k chlazení hlavně.

Vzhledem k tomu, že již po krátké palbě koncentrace zplodin v objektech výrazně stoupala, byly nedílnou součástí ruční ventilátory. Byly umístěny ve spojovací chodbičce ne stěně předsíně, z níž také nasávaly vzduch. Tím vznikala mírný přetlak. Vzduch odcházel jednak střílnami, jednak výdušnými otvory v týlové stěně. Nad každým kulometem bylo plechové hrazení, které částečně usměrňovalo odvod zplodin. Výdušné otvory byly lomené a z vnější strany opatřené mřížkou, aby se zabránilo vhození granátu či průniku střel.

Pro pozorování okolí objektu, byl v každé střelecké místnosti umístěn jeden výsuvný periskop. Procházely litinovou trubkou ve stropu a umožňovaly sledovat celé okolí. V zasunuté poloze je bylo možno zajistit a z vnější strany byly kryty pancéřovou sférickou „čepičkou“. Pro obranu nejbližšího okolí týlové stěny, byla v levé střelecké místnosti zabudována ven se svažující litinová trubka s jednoduchým uzávěrem. Měl sloužit pro vypouštění ručních granátů. Je však třeba říci, že do roku 1938 neměla čs. armáda žádný vhodný typ k tomuto použití. Speciální pevnostní granát byl teprve ve výrobě.

Provedeme-li srovnání objektů vz. 37 s obdobnými v zahraničí, můžeme konstatovat, že ve své době se jednalo o nejdokonalejší LO na světě. A to jak po stránce koncepční, tak i technologické. Vnitřní vybavení těchto LO nemělo obdoby. Přestože v plně vystrojeném objektu jistě byly pro osádku podmínky přinejmenším stísněné, poskytoval nadstandardní stupeň ochrany. Právě pro pocit bezpečí by jim jejich obránci jistě prominuli nutnost dočasně se uskrovnit.

8. Vnější obrana Prahy (tzv. Pražská čára) v údolí Berounky

Součástí jedné z ústupových linií, na nichž měl být veden boj na zdrženou při ústupu česko-slovenské armády, byla i Vnější obrana Prahy (dále jen VOP), často též zvané Pražská čára. Měla sloužit k delší obraně Prahy a zajištění možnosti její evakuace. Tvořila oblouk o poloměru asi 30 kilometrů, který ze Z okružoval Prahu. Opevněné úseky tvořily 2 - 3 sledy LO. Na J, kde navazovala na tzv. Vltavskou čáru začínala u obce Měřín v prostoru Královská.

Odtud postupovala směrem na Slapy, Mníšek pod Brdy k Řevnicím. Zde přecházela na levý břeh Berounky a jejím údolím se táhla přes Beroun až k Nižboru. Zde opustila údolí Berounky a přes Chýňavu, Družec, Smečno směřovala ke Slanému. Odtud pokračovala přes Velvary k Nové Vsi na Vltavě, kde navazovala na Liběchovskou (někdy též zvanou Mimoňskou) příčku.

Od srpna 1936 se začaly v severní části této linie objevovat první objekty lehkého opevnění vzor 36. Jednalo se o 77 objektů úseků IXa Kladno jih a IXb Kladno sever od Vepřku po Nižbor. Následující rok měla výstavba pokračovat, ale to se již nestalo a v příštím roce byly již stavěny objekty vz. 37. Objekty vz. 37 se od léta 1937 stavěly na tomtéž oblouku jako LO vz. 36, ale bez ohledu na tyto starší objekty. Do konce roku 1937 se podařilo ze zadaných úseků A1, A2, A3, A4, A5, B6, B7, B8 a B29 a dodatečně zadaných A9 a A32 dokončit téměř souvislou linii LO vz. 37 od Vepřku po Slapy. V roce následujícím byly všechny ponechané mezery vyplněny dalšími objekty vz. 37 úseků 112, 116 a 118 a mimo to byla linie úsekem 111 protažena od Vepřku dále podél Vltavy až k Mělníku. Vznikla tak souvislá linie řopíků, která obkružovala Prahu od západu. Celkem bylo na VOP vybudováno 834 objektů LO. Skutečně obdivuhodné dílo.

Souvislé linie řopíků měly být na přelomu let 1939 a 1940 zesíleny výstavbou objektů těžkého opevnění. To se mělo stavět u Velvar (5 TO zde bylo vytyčeno již v roce 1938 jako ukázka práce ŘOP před jugoslávskou delegací), u Slaného, u Smečna a na Berounce.

Do údolí Berounky zasahují objekty následujících úseků (VSD - vojenský stavební dozor):

Úsek A5 Chýňava

Datum zadání: 1. července 1937

Zadáno: 59 objektů

Vybetonováno: 59 objektů

Stavební firma: Karel Kadlec, Praha III

VSD: kpt. děl. Lekesch Egon (dělostřelecký pluk 101), npor. žen. ing. Skřivánek Antonín (ženijní pluk 5)

Úsek začínal u Mosteckého mlýna jižně od Dolního Bezděkova a končil nad Nižborem (tehdy Novou Hutí pod Nižbora). Předmětem zájmu tohoto článku jsou pouze objekty na Šnárově hoře (někdy též zvané „Bunkr Hill“).

Úsek B6 Beroun

Datum zadání: 6. června 1937

Zadáno: 66 objektů

Vybetonováno: 66 objektů

Stavební firma: ing. Jelínek a synové, Beroun

VSD: kpt. pěch. Tícha Ferdinand (pěší pluk 38)

Úsek začínal u Nižbora na konci úseku A5 a po levém břehu řeky se táhl až k ohybu řeky pod Tetínem, kde navazoval úsek B7.

Úsek B7 Budňany

Datum zadání: 14. června 1937

Zadáno: 51 objektů

Vybetonováno: 51 objektů

Stavební firma: Ladislav Syrový, Praha XVI

VSD: škpt. pěch. Hájek Antonín (pěší pluk 5)

První objekty úseku se nacházely pod Tetínem. Odtud linie pokračovala přes Srbsko, Karlštejn, Hlásnou a Zadní Třeban do údolí Moklického potoka.

Úsek 112 Slaný

Datum zadání: 27. června 1938

Zadáno: 18 objektů

Vybetonováno: 18 objektů

Stavební firma: Vilibald Heike, Slaný

VSD: škpt. pěch. Bžoch Antonín (pěší pluk 38)

Úsek posiloval a doplňoval stávající linii mezi obcí Ješín u Velvar a Nižborem. Předmětem zájmu tohoto článku jsou pouze objekty na Šnárově hoře.

Úsek 116 Berounka

Datum zadání: 5. května 1938

Zadáno: 71 objektů

Vybetonováno: 64 objektů

Stavební firma: Vilibald Heike, Slaný

VSD: škpt. pěch. Hájek Antonín (pěší pluk 5)

Objekty tohoto úseku doplňovaly úseky B6 a B7 a vyplňovaly mezeru mezi úseky B7 a B8 na brdských Hřebenech.

Z více než sta objektů, které byly vybudovány v údolí Berounky se do dnešních dnů zachovalo jen několik kusů. Většina jich byla zlikvidována v roce 1939. Tehdy byla většina objektů rozstřelena a z mnoha z nich ručně vytlučeno armovací železo pro další zpracování. Z nich dnes není možno nalézt nic, nebo jen roztroušené kousky betonu. Pokud nebylo železo vytlučeno, a pokud zbytky objektu nemusely ustoupit pozdější stavební činnosti lze nalézt více či méně zachované zbytky (nejčastěji nejodolnější čelní stěnu nebo její části). V blízkosti jiné zástavby nebo železniční trati, kde by odstřel byl riskantní, byl vnitřek objektu nejčastěji zavezen a vchod a střílny zabetonovány. U snadno přístupných objektů, zejména v blízkosti jiné zástavby, byla odvezena i kamenná rovinanina, kterou byla zavezena čelní stěna.

Přesto lze v údolí Berounky nalézt řadu objektů, nebo jejich zbytků, které nám pomohou učinit si představu o rozsahu (zejména pokud si uvědomíme, že se zachoval jen nepatrný zlomek původního opevnění) a řešení pevností z doby před téměř sedmdesáti léty. Nejzajímavější a nejpřístupnější jsou popsány v následující části tohoto příspěvku.

9. Vycházky za řopíky v údolí Berounky

Na objekty československého opevnění v údolí Berounky můžeme narazit na mnoha místech. Často jsou zachovány i větší úseky obranné linie a tak máme možnost si udělat představu o celkové koncepci obrany. Některé objekty jsou však snadno přehlédnutelné, a proto doporučuji v tomto případě použít přiloženou mapku.

V údolí Berounky byla budována obranná linie o dvou sledech. V místech, kde terénní podmínky byly příhodné, byla budována linie pouze jedna, nebo byla v linii stálých opevnění mezera a předpokládalo se, že tento úsek bude hájen pouze z polích opevnění. V Berouně, důležitém železničním uzlu a místě hlavního silničního tahu z Plzně na Prahu, bylo sledů vybudováno více. Rozdělení do jednotlivých sledů zde není zcela jasné, a proto považuji pro tuto oblast vhodnější, i když ne korektní, název „berounská mlhovina“. V následujících odstavcích se můžeme seznámit se zachovalými částmi tohoto opevnění.

Šárova hora a Nižbor

Jednou z nejzajímavějších, avšak bohužel nejméně známou oblastí je skupina objektů na Šnárově hoře nad Nižborem (původně Novou Hutí pod Nižborem). Zde se stýkaly stavební úseky A5 a B6 a tento styk byl v roce 1938 ještě posílen objekty úseku 112. Je zde možno se seznámit s řešením obrany ve svažitém terénu. Doba potřebná pro vycházku je asi 2 hodiny, avšak přístup k objek-

tům ve svahu nad Berounkou je fyzicky náročnější. Za výchozí bod považují nejvýhodnější Nižbor. (Pokud si netroufáte na pohyb po úbočí, Žlubinec). Z Nižbora vyjděte kteroukoliv cestou na vrcholovou plošinu Šnárovy hory. Zde se nacházejí tři řopíky stavebního úseku A5 (48 až 50). Jde o objekty typu A160, z nichž se zachovaly pouze vyvrácené čelní stěny a zbytky záhozu. Vzhledem k tomu, že vrcholová plošina neoplývá orientačními body, je popis cesty k nim obtížný. Podle mne jedinou a nejspolehlivější metodou jak je nalézt, procházet se lesem tak dlouho, až na některý z nich narazíte. Další postup je již jednodušší. Postupujeme ve směru, kterým mířila střílna směrem k Berounce a po krátké době narazíme na další řopík (jde o obecně platnou metodu, ve většině případů úspěšnou). Na hraně úbočí narazíme na čelní stěnu objektu č. 51. Zatímco předchozí objekty byly v běžném provedení, užívaném v rovinném terénu, tento byl v provedení šikmém (viditelné i na čelní stěně). To se užívalo v mírně svažitém terénu. Pokračujeme dolů svahem (opět ve směru střílny) a postupně narazíme na zbytky dvou pevnůstek typu D (52 a 53). Toto řešení se užívalo ve strmých svazích. Zatímco dosud jsme sestupovali téměř po spádnicí, nyní pokračujeme šikmo směrem k Nižboru. Brzy narazíme na zbytky prvního ze dvou objektů stavebního úseku 112. Jde o čelní stěnu pevnůstky 17 (A160 zesílený). Z následujícího objektu (18) stejného typu se zachovala pouze střecha ležící na svahu. Odtud po hůře schůdné pěšinou vinoucí se po úbočí se dostaneme ke zbytkům čelní stěny objektu č. 2 stavebního úseku B6 (A180 zesílený) a dále již pohodlně zpět do Nižbora. Pro ty, kteří se nespokojí pouze s troskami je zde možnost navštívit objekt č. 7 (A160). Po cestě odbočující ze silnice na Žlubinec mezi vilkami vlevo půjdeme až na konec zástavby. Zde odbočíme vlevo na cestu mírně stoupající po úbočí. Po několika stech metrech můžeme na zahradě jednoho z domků spatřit zabetonovaný objekt. Přístup k němu není, ale snad to vynahradí pěkný výhled na Nižbor a jeho zámek. Při návštěvě Nižbora doporučuji navštívit pamětní desku Antonína Hasala Nižborského (viz Appendix A), účastníka všech tří odbojů.

Strádonice

Tato krátká, asi hodinu trvající vycházka nás zavede ke dvěma objektům. Asi kilometr pod Nižborem odbočíme ze silnice pod tratí doleva zalesněným údolíčkem. Po několika stech metrech odbočíme vpravo na stoupající cestu. Na okraji chatové osady můžeme vidět mezi odpadky zbytky objektu č. 145 stavebního úseku 116. Jde o objekt typu E (zesílený), který postřeloval pod ním ležící údolíčko. Pokračujeme-li dál spatříme uprostřed pole rozvalený objekt 13, stavebního úseku B6. Jde o pevnůstku A180 (zesílený), která je posledním zbytkem z řady objektů chránících tento úsek. Od troskek je hezký výhled na Strádonice a jejich hradíště. Vrátit se můžeme buď údolíčkem pod objektem E, nebo po cestě vinoucí se po okraji pole.

Hýskov

Na z. okraji Hýskova můžeme spatřit tři pevnůstky stavebního úseku B6. Přímou ze silnice jsou vidět zbytky čelní stěny objektu 18 (A220 zesílený). Stojí na zahradě chaty a v současné době slouží jako podstavec pro květiny. Za zastávku stojí jen těm, co chtějí tvrdit, že viděli opravdu vše. Ke zbývajícím dvěma objektům se dostaneme po polní cestě od Hýskova, vedoucí podél řeky. Do výše vztyčené trosky objektu 22 (A200 zesílený) jsou viditelné z dálky. Na konci cesty, na zahradě další chaty je zabetonovaný objekt č. 12 (A200 zesílený). Jde o dobře zachovaný objekt. Nedaleko za okrajem Hýskova ve směru na Beroun je prostupek pod tratí. Po jeho projití je vidět v těsné blízkosti trati objekt č. 31. Jde o zabetono-

vany, dobře zachovaný objekt typu D1. Jeho hlavním účelem bylo postřelování trati.

Beroun - západ

V Berouně na levém břehu Berounky je možné spatřit několik objektů. Zvolíme-li jako výchozí bod autobusové nádraží, hned v jeho blízkosti je zabetonovaný řopík č. 128 (A160 zesílený) stavebního úseku 116. Při bližší prohlídce si můžeme všimnout jedné zajímavosti. Blízkost řeky neumožňovala provést zásyp čelní stěny, a proto je i ona opatřena oky pro maskovací síť. Pokračujeme-li proti proudu řeky, nalezneme v náspu silničního mostu dva objekty typu D (č. 50 a 49 stavebního úseku B6). Zatímco první, vedle transformátoru, je již zcela zasypán, objekt za mostem je ještě poměrně dobře patrný. Za autokempem na zanedbané louce na břehu Berounky stojí objekt č. 42 (A200 zesílený). Jeho vchod je opatřen zídkou proti povodním. Další pevnůstka je v místech, kde cesta vede mezi břehem a plotem. Jde o objekt č. 134 (A160 zesílený) stavebního úseku 116. Je otevřený, ale návštěvu doporučuji jen otrljším zájemcům. Ti, kteří nemohou nic vynechat, mohou pokračovat po silnici směrem k Hýskovu. V místech, kde se silnice přibližuje k Berounce je chata, jejíž základy (na straně od řeky) tvoří zbytek čelní stěny řopíku č. 42 (A160 zesílený).

Beroun - východ

Pokud se z autobusového nádraží vydáme po proudu, narazíme po několika stech metrech, před terasou hostince „U štiky“ na téměř zasypaný objekt č. 54 (A200 zesílený). Další dva řopíky jsou na poli až za dálničním mostem. Jedná se o zabetonované objekty č. 59 a 61 (A180 a A220 zesílené). I zde si můžeme prohlédnout zabezpečení vchodu proti povodním.

Beroun - sever

Od silničního mostu vyrazíme po silnici směrem na Prahu. U posledního domu odbočíme po polní cestě vpravo. Asi po stech metrech dorazíme k objektu č. 51 (E zesílený). V současné době je obnovován a při některých příležitostech je možnost navštívit i jeho interiér. V cestě pokračujeme vpravo, přímo do kopce. Na vrcholku spatříme přes pole zbytky objektu č. 52 (A180 zesílený). Pokud není pole ve vegetačním klidu, je možné ho obejít zprava. Na hraně vrcholové plošiny, v blízkosti zástavby se nachází otevřený řopík č. 126 (A120 zesílený) stavebního úseku 116. Zpet do Berouna se můžeme vrátit po cestě od objektu 126. Po sejítí k železniční trati doporučuji odbočit po pěšině, která vede kolem ní k desce, věnované americkému bombardování Berouna v roce 1945.

Beroun - Lištice - Hostími

Tato procházka je poněkud delší, než předchozí a je vhodné na ni počítat alespoň s půldnem. Z Berouna vyrazíme směrem k nemocnici. Na parkovišti před nemocnicí odbočíme vpravo po červeně značené turistické cestě. Asi v polovině svahu odbočíme ze značené cesty opět vpravo po cestě na Lištici. Po cestě pokračujeme až do místa, kde se okraj lesa vpravo od ní vzdaluje. Pokračujeme po okraji lesa až k troskám objektu č. 58 (A180). Vrátime se zpět na cestu a pokračujeme směrem na Lištici. Proti osamělému stavení, v houští vlevo od cesty je ukryt zabetonovaný řopík č. 59 (A180 zesílený). Po jeho prohlídce pokračujeme po cestě až k silnici z Berouna do Hostími. Zde doporučuji udělat malou odbočku po silnici směrem na Beroun. Po několika stech metrech se v pravotočivé zatáčce tyčí nad silnicí zbytky pevnůstky typu E (zesílený) č. 118 stavebního úseku 116. Je od ní nádherný výhled (a byl i výstřel) do údolí Berounky. Přístup k ní je nejlepší pěšinou z rozšíření silnice

až pod vlastním objektem. Vrátime se na silnici a pokračujeme směrem na Hostími. V zatáčce na vrcholku stoupání vpravo nad cestou stojí zbytky objektu č. 60 (A160 zesílený). Na rovině v poli vpravo od cesty jsou dobře viditelné zbytky dvou řopíků (č. 64 a 65 A180, 64 zesílený). Další dva jsou v křoví vlevo těsně u cesty (č. 63 a 66 A140 a A160 zesílené). Je zde jasně patrná koncepce československého opevnění. Linie boční střelbou se navzájem kryjících objektů typu A (58 až 65) s vykrytím hluchého prostoru v údolíčku Lištice objektem typu E. Před začátkem klesání k Hostímí odbočíme vlevo po polní cestě. Ta nás dovede ke vztyčeným troskám řopíku 114 ze stavebního úseku 116 (A120 zesílený). Cestu můžeme ukončit v Hostímí. A opět něco pro ty, kteří nemohou nechat nějaký objekt nepovšimnutý. Pokud budete pokračovat z Hostímí do Srbska, vlevo pod silnicí, v zákrutách nad ústím Kačáku si můžeme prohlédnout zbytky objektu typu E (zesílený) č. 112.

Srbsko

Půjdeme-li po levém břehu ze Srbska do Berouna nemůžeme přehlédnout dva zabetonované řopíky (přestože jeden z nich je z větší části překryt násyp místního hřiště). Jedná se o objekty č. 5 a 6 (A200 zesílené), tentokrát již stavebního úseku B7. Pokud se vydáme opačným směrem, po silnici do Karlštejna, vpravo proti Beranovu lomu uvidíme objekt č. 9 téhož typu.

Karlštejn

Při návštěvě Karlštejna (dříve Budňan) si můžeme prohlédnout dva řopíky. Jeden z nich, č. 12 (A160 zesílený) stojí vpravo od vjezdu na parkoviště. Druhý č. 13 (D 2) se nachází vedle turistického informačního střediska (od parkoviště po silnici směrem na Třebáň). Tento objekt má atypickým způsobem vyřešený přístup. Vzhledem k poloze přímo pod skalou, vede k němu 17 metrů dlouhá chodbička. Objekt je obnoven a příležitostně je možné si prohlédnout i vybavený interiér.

Hlásná Třebáň

Posledním místem kde je možno spatřit v údolí Berounky objekty československého opevnění je chatová osada u Hlásné Třebáně. Jedná se o dva zabetonované objekty stavebního úseku B7 (č. 12 a 13 A220 zesílené). Jsou uvnitř osady dobře viditelné a je snadné se na ně doptat.

10. Závěr

Cílem tohoto příspěvku bylo podat základní přehled o československém (především lehkém) opevnění z let 1936 až 1939. O tomto opevnění je mezi širší veřejností řada chybných domněnek. Zároveň jsem chtěl upozornit na řadu objektů, které v této oblasti často míváme v těsné blízkosti, nichž o nich vůbec tušíme. V žádném případě nešlo o pokus o vyčerpávající studii, protože ty jsou pro případné zájemce již k dispozici. Zastavme se proto někdy při svých cestách v údolí Berounky u některé z těchto staveb (nebo jejich trosk) a připomeňme si, že se jedná na jedné straně o ukázkou špičkového díla českých rukou, ale na druhé straně ukázkou nesmírných, svým způsobem nesmyslně vynaložených prostředků.

Doporučená literatura

- Lašek R. (1995): „Pražská čára“ Vnější obrana Prahy, FORTprint, Dvůr Králové
- Likovský J., Bauer Z. (1998): Opevnění předmostí Prahy, Ivo Železný, Praha
- Lašek R. (2003): Opevnění z let 1936-38 v okolí Prahy, Codyprint Praha

- John M. (1997): Září 1938, díl II., Bonus A, Brno
- <http://vojenstvi.kvalitne.cz/>, srpen 2005
- <http://www.csl-opevneni.wz.cz/>, srpen 2005
- <http://bunkriky.3nec.cz/>, srpen 2005-09-23
- <http://csopevneni.aktualne.cz/>, září 2005

APENDIX A

Antonín Hasal

* 7. ledna 1883 Nová Huť u Nižbora
† 22. dubna 1960 Washington (USA)

Generál Antonín Hasal se narodil v Nové Huti u Nižbora (dnes součást Nižbora) v čp. 18 v rodině železničního zaměstnance. V Nižboru vychodil základní školu a poté studoval na gymnáziu v Rakovníku a absolvoval rakouskou kadetní školu. Začátek I. světové války jej zastihl v Rusku, kde vstoupil do České družiny, zárodku čs. legií v Rusku. Do vlasti se vrátil v roce 1920 jako velitel pluku. Zde pokračoval ve vojenské kariéře

a roku 1928 byl jmenován generálem. Sloužil jako velitel různých útvarů na území celého tehdejšího Československa, naposledy jako velitel III. armádního sboru v Brně. Po okupaci Československa se zapojil do vojenského odboje a roku 1940 odešel do exilu. V Londýně působil jako vojenský poradce presidenta E. Beneše a používal pseudonym Nižborský. Po podepsání Moskevské smlouvy se podílel na ustavení čs. armádního sboru v Sovětském Svazu a v roce 1944 je jmenován velitelem osvobozených území. Po návratu do Prahy se stává ministrem dopravy a od roku 1946 pracoval jako vedoucí vojenské kanceláře presidenta. V roce 1948 podruhé emigruje, tentokrát do USA, kde pracuje jako vojenský poradce vlády pro východní Evropu. V roce 1996 obdržel in memoriam nejvyšší státní vyznamenání – Řád bílého lva.

APENDIX B

Karel Husárek

* 31. ledna 1893 Čehovice u Prostějova
† 26. července 1972 Praha

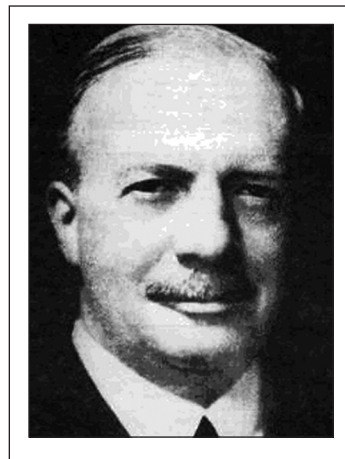
Generál Karel Husárek v letech 1904 až 1912 navštěvoval gymnázium v Prostějově a potom začal studovat stavební inženýrství na Vysoké škole technické v Brně. Po vypuknutí světové války v srpnu 1914 nastoupil jako jednoroční dobrovolník do rakousko-uherské armády a v létě 1915 odešel na ruskou frontu. V červnu 1916 padl do zajetí a byl odeslán do zajateckého tábora. V srpnu 1917 vstoupil do československých legií v Rusku. Zúčastnil

se řady bojů na Sibiři a v srpnu 1918 byl povýšen na majora. V únoru 1920 se vrátil do Československa. V letech 1920 až 1924 působil jako velitel ženijního pluku v Bratislavě a Praze. V září 1924 odešel studovat na vysokou školu válečnou v Paříži. Souběžně s ní navštěvoval školu politických věd v Paříži a obě úspěšně ukončil v roce 1926. Po návratu vykonával řadu velitelských a štábních funkcí. V lednu 1931 nastoupil do Kurzu pro vyšší velitele v Praze a po jeho absolvování v něm zůstal jako profesor. 31. prosince 1933 převzal funkci I. zástupce náčelníka Hlavního štábu československé branné moci a v březnu 1935 se stal ředitelem opevňovacích prací. V říjnu 1935 byl jmenován podnáčelníkem Hlavního štábu a v červenci 1936 povýšen na divizního generála. V listopadu 1937 zpracoval podrobný opevňovací plán, který je známý jako tzv. Husárekův program. Od října do prosince 1938 byl ministrem veřejných prací ve vládě generála Sirového a koncem října se podílel na organizaci odletu E. Beneše do zahraničí. V lednu 1939 nastoupil do Škodových závodů v Plzni jako zbrojní expert. Brzy po osvobození byl zatčen a obviněn za činnost ve zbrojním průmyslu během okupace. V prosinci 1948 ho mimořádný lidový soud zcela zprostil viny. Přesto po zásahu ministra obrany A. Čepičky byl v říjnu 1950 uznán vinným, degradován na vojína a byl mu snížen důchod. V 50. letech Karel Husárek pracoval ve Státním nakladatelství technické literatury jako překladatel. Zemřel 26. července 1972 v Praze. Jeho ostatky byly v roce 1974 převezeny do Paříže. V listopadu 1991 byl rehabilitován a byla mu in memoriam vrácena hodnost divizního generála.

APENDIX C

André Maginot

* 17.2. 1877 Paříž
† 7.1. 1932 Paříž

Přestože se André Maginot narodil 17.2. 1877 v Paříži, celý život se cítil člověkem z Lotrinska, kde měla v Révigny-sur-L'Ornain jeho rodina domov. V roce 1897 obdržel doktorát práv. Základní vojenskou službu absolvoval u 94. pěšího pluku. V roce 1900 vstoupil do státní služby, již zůstal věrný po zbytek života. Roku 1910 byl zvolen do parlamentu. V letech 1913 - 14 byl šest měsíců náměstkem ministra války.

Když vypukla válka, nastoupil dobrovolně do armády a byl poslán se 44. zeměbrancekým plukem na Lotrinskou frontu. V září 1914 byl povýšen na seržanta pro „chladnokrevnost a odvahu.“ V listopadu téhož roku byl ohrožen Verdun. Generál Serrail ukázal Maginotovi písemné oprávnění vyklidit Verdun. Ptal se Maginota, ne jako seržanta, ale jako náměstka ministra války, co by dělal. Maginot okamžitě toto oprávnění roztrhal. 9. listopadu 1914 byl zraněn. Následky zranění kolene se projevovaly až do konce života.

V roce 1916 se vrátil do parlamentu a státní služby. Po skončení války byl znechucený slabostí francouzské vlády a cítil, že Versailleská smlouva nedává Francii dostatek bezpečí. Když zjistil, že jeho domov v Révigny-sur-L'Ornain byl ostřelován a spálený, přísahal, že Lotrinsko již nikdy nesmí být přepadeno. Andre Maginot byl v roce 1920 jmenován ministrem sociálních věcí. V této funkci si

získal popularitu prosazením zlepšení postavení válečných vysloužilců. V roce 1922 byl jmenován ministrem války ve vládě Raymond Poincare. V této funkci, přestože zbytek vlády odmítal přemýšlet o hrůzách války, Maginot začal prosazovat otázku bezpečnosti francouzských hranic. Dosáhl kompromisu mezi názory Focha a Petaína, kombinací úloh polní armády a stálého opevnění.

V roce 1924, byl Maginot nahrazen na ministerstvu války Paullem Painleve. V roce 1926 on a Painleve prosadili uvolnění prostředků ze státního rozpočtu na výstavbu experimentálních pevnostních úseků. S jejich výstavbou se začalo v roce 1928. V roce 1929 se vrátil na ministerstvo války. Stával se stále více nedůvěřivý k Německu a viděl v pevné obranné linii jedinou odpověď na rostoucí hrozbu. Věnoval všechnu svou energii pro prosazení její výstavby. Bojoval však proti silným protivníkům.

Francouzští socialisté žádali všeobecné odzbrojení, komunisté byli prudce protiváleční a většina lidí nechtěla vůbec přemýšlet o válce. Maginot stal se „jednočlenným zákulisním nátlakovým výborem“ a obcházel kancelář za kanceláří, aby získal podporu. Pravici nabízel vlastenectví, levici zaměstnanost. 10. prosince 1929 započala rozprava o rozpočtu. Maginot poukazoval na nutnost dokončit práce do roku 1935, kdy počty odvedenců začnou prudce klesat. Jednání pokračovalo do 28. prosince. Maginot argumentoval klidně a rozumně. Obranná čára by nahradila „izolační“ pás v porýnčí, a to by ukazovalo francouzskou touhu po míru jakožto čistě obranné gesto (to uklidnilo pacifisty). Vyžadoval 4 roky důvěry, po které by nebyl jeho plán vystavován každoročnímu projednávání. Argumentoval tak dlouho, až mu znuděný a unavený parlament přičknu 3,3 miliardy franků.

Práce byly zahájeny s velikou rychlostí. Maginot pociťoval velké uspokojení nad svým dílem, zejména během jeho návštěvy v říjnu 1930. Byl zvláště spokojený s pracemi v Lotrinsku a prosadil dodatečné prodloužení linie v této oblasti.

V prosinci 1931 Andre Maginot onemocněl a 7. ledna 1932 zamřel na tyfus. Je pochován v hrobce na hřbitově v milovaném v Révigny-sur-L'Ornain. Byl celonárodně oplakáván. Žádný politik si nezískal tolik vděčnosti, jako on v době svého působení na ministerstvu sociálních věcí. Když v roce 1940 vypukla válka, byl těžce postrádán. Jeho jasná poctivost, cílená osamocenost, nezájem o vlastní prospěch, obratnost v jednání s lidmi, jemu vlastní výmluvnost neměla bohužel ani nejmenší obdobu v politicích roku 1939. Obranné linii, která později získala jeho jméno zasvětil poslední léta svého života. Přestože se na vlastní realizaci podílel daleko více Painleve než Maginot, bez Maginota by nikdy nebyla postavena.